

Montanari, M. 2015. *Medieval Tastes: Food, Cooking, and the Table*. New York: Columbia University Press.

Moyer J. B. 2011. «The Food Police»: Sumptuary Prohibitions on Food in the Reformation. In: *Food and Faith in Christian Culture*. New York: Columbia University Press, 59–82.

Nott, J. 1723. *The Cooks and Confectioners Dictionary: or, the Accomplish'd Housewives Companion*. London: C. Rivington.

Orme, S. 2023. Cromwell's Controversial Cookbook. *The Moment Magazine*. Available from: <http://surl.li/hdeeyt>

Poole, W. 2005. *Milton and THE Idea of the Fall*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rabisha, W. 1673. *The Whole Body of Cookery Dissected*. London: Printed for E. Calvert, at the sign of the black Spread Eagle, at the West end of St. Pauls.

Sacchi, B. 1519. *Platine en françoys, très utile et nécessaires pour le corps humain, qui traicte de honeste volupté et de toutes viandes et choses que l'homme mange*. Paris: Michel le Noir.

Thompson E. P. 1971. The Moral Economy of the English Crowd in the Eighteenth Century. *Past & Present*. Vol. 50. № 1. P. 76–136.

Valenze, D. 2013. The Cultural History of Food. *Routledge International Handbook of Food Studies*. London-New York: Routledge. P. 101–113.

УДК 783:78.03(477)«10»-«17»

DOI: 10.20535/2307-5244.59.2024.318626

Б. Є. Жулковський

ORCID: 0000-0001-8435-5201

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Я. П. Секо

ORCID: 0000-0003-0927-0958

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

B. Zhulkovskiyi

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

Ya. Seko

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

**ЖАНР КОНДАКА В УКРАЇНСЬКИХ МОНОДІЙНИХ
РУКОПИСАХ І СТАРОДРУКАХ ХІ–ХVІІІ ст.:
ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ**

*Kontakion Genre in Ukrainian Monophonic Manuscripts
and Old Prints of the 11th — 18th Centuries:
Source Science Aspect of Research*

Відновлено корпус кондаків-монострофів за невменними, нотолінійними й нетованими рукописами та стародруками Київської митрополії

XI–XVIII ст.; подано статистику гласів і подобнів; зауважено міжжанрову дифузію в гімнах тропарної групи (тропар, сідален, кондак) та зміну богослужбової функції окремих піснеспівів (у зв'язку з переходом на межі XIV–XV ст. зі Студійського статуту на Єрусалимський); увиразнено новий тип кондака — проіміон акафіста паралітургійної тенези; введено до історичної музикології ненотовані книги, які мають співацькі відомості: глас, модель, діакритичні знаки.

Ключові слова: музично-історичне джерелознавство, сакральна монодія, рукопис, стародрук, нотація, кондак, жанр, жанровий стиль.

The relevance of this research is connected with the growing interest in Ukrainian church monophonic singing on the part of musicologists, culturalists, liturgists, theologians, philologists, historians and representatives of some related humanities. The object of this research is kontakion as one of the oldest Byzantine liturgical genres, which has a Semitic-Syrian origin. The subject of this article is written recording of the repertoire of monostrophic kontakia in Ukrainian manuscripts and old prints with and without different types of musical notation.

The purpose of the investigation is to restore the written history of the genre of kontakion of the monophonic tradition according to the Kondakarions, Triodions, Anthologions and Heirmologions of the Kyiv Metropolis, to establish its periodization on the basis of manuscripts and old prints of the 11th — 18th centuries (with neume or staff notation and without different types of musical notation).

The article uses an interdisciplinary (multidisciplinary) methodological approach, which is based on the method of systematic analysis of sources (with partial use of search-heuristic, classification, statistical and historiographical ones). Musicological (genre-style analysis, comparative studies), codicological, paleographic and liturgical methodology are also involved.

The research reconstructs the corpus of kontakia based on sources with and without musical notation, presenting statistics on echoi and models. It highlights the phenomenon of intergenre diffusion in troparion hymns and changes in liturgical timing resulting from the transition from the Studite to the Jerusalem Typikon at the turn of the 14th — 15th centuries. A new type of kontakion is identified — the proimion of the akathistos hymn with paraliturgical roots. The musicological analysis extends to sources without musical notation, revealing liturgical and musical information through echoi, models, and diacritical symbols.

Keywords: music and historical source studies, sacred monody, manuscript, old print, musical notation, kontakion, genre, genre style.

Актуальність теми пов'язана зі зростанням інтересу до українського церковного монодійного співу з боку музикознавців, культурологів, літургістів, теологів, філологів, істориків і представників деяких споріднених гумані-

тарних наук. Об'єктом дослідження обрано кондак — один з найдавніших візантійських літургійних співацьких жанрів, що має семітсько-сирійські витоки, споріднений з гомілією (проповіддю), характеризується низкою поетико-музичних прийомів (акровірші, ізосилабізм, гомотонія, ізохронія, ізоневмологія тощо); предметом — письмову фіксацію репертуару кондаків в українських рукописах і стародруках монодійної традиції. Ненотовані книги свідчать на користь усної форми передання наспівів (існувала паралельно до писемної), що підтверджує консеквентність і тяглість розвитку української сакральної монодії.

Історіографія. Грецький кондак та пов'язані з ним феномени співацького мистецтва Русі (Кондакар, кондакарну нотацію та кондакарний стиль) студювало чимало візантиністів і палеославістів (Levy, K. 1964; Rothe, H. 1993; Floros, C. 2009; Myers, G. 2009; Gerlach, O. 2020). Огляду доробків українських і зарубіжних медієвістів за хронологією створення й порушеною проблематикою присвячено дві праці (Жулковський, Б. Є. 2015, с. 13–46; Жулковський, Б. 2022). Кондаки болгарського, грецького, київського й деяких інших локальних наспівів з нотолінійних Ірмологіонів Київської митрополії раніше досліджували літургисти й музикознавці (Вознесенский, И. 1891; Antonowych, M. 1990; Цалай-Якименко, О. 2002; Шевчук, О., 1999; Ігнатенко, Є. 2010). При написанні статті використовувалися монографії зарубіжних (Металлов, В. 1912; Гарднер, И. 1978), українських музикознавців-медієвістів (Ясіновський, Ю. 2011; Корній, Л. 2019), філологів і перекладачів кондаків (Кожушний, О. 2009).

Наукова новизна. У статті з'ясовано репертуар кондаків за ненотованими Тріодями, Мінеями, Анфологіонами, нотованими Кондакарями, Ірмологіонами; встановлено статистику гласів та моделей (самоподобнів); відзначено принципи міжжанрової дифузії в піснеспівах тропарної групи (тропарі, сідальни, кондаки) та зміну літургійного приурочення деяких гімнів (у зв'язку з переходом на межі XIV–XV ст. зі Студійського типікону на Єрусалимський); виокремлено новий вид кондака — проіміон акафіста (має паралітургійні корені). До музикознавчого дискурсу залучено ненотовані літургійні рукописи та стародруки, які містять не лише богослужбову, а й музичну інформацію (гласи та моделі; гімни, поділені на колони за допомогою унікальних діакритичних символів).

Джерельну базу становить понад сто літургійних книг, які ми оглянули *de visu* (невменні Кондакарі, знаменні та ненотовані кодекси й нотолінійні Ірмологіони другої половини XVI–XVIII ст.), більшість яких нині зберігається в рукописних і книжкових фондах Києва та Львова (деякі видані факсимільно або оприлюднені для вільного користування в мережі Internet). Для пошуку джерел використовувалися каталоги й покажчики рукописів і стародруків, путівники й довідники конкретних бібліотек, архівів, музеїв та галерей.

Структуру статті зумовлено історико-типологічною логікою. Джерельний огляд структуровано за діахронним принципом. Манускрипти й стародруки систематизовано на підставі наявності в них кондаків, а класифікація — за хронологічним методом, з виокремленням трьох періодів.

Методологія. У розвідці застосовано міждисциплінарний підхід, в основу якого покладено метод системного аналізу джерел (із частковим використанням пошуково-евристичного, класифікаційного, статистичного й історіографічного). Також залучено музикознавчу (жанрово-стильовий аналіз, компаративні студії), кодикологічну, палеографічну та літургійну методології.

Метою статті є відновити писемну історію жанру кондака монодійної традиції за Кондакарями, Тріодями, Анфологіонами та Ірмологіонами Київської митрополії і періодизувати її на основі джерел.

Виклад основного матеріалу. На підставі типології збережених рукописів і стародруків виділимо періоди писемної історії кондака:

1) XI — перша половина XIII ст.: кондаки наявні у Кондакарях, Тріодях та Мінеях із кондакарною і знаменною нотацією чи без неї;

2) друга половина XIII — перша половина XVI ст.: кондаки трапляються здебільшого в ненотованих кодексах — Мінеях і Тріодях;

3) друга половина XVI—XVIII ст.: кондаки трапляються в ненотованих та нотованих рукописах і стародруках: Анфологіонах, Мінеях, Тріодях без нотних знаків, Ірмологіонах з київською п'ятилінійною нотацією.

Зміна типів книг тісно пов'язана з модифікацією жанрових ознак кондака: функції, способу виконання й стилю. Невменні Кондакарі створювали виключно в першому періоді, нотолінійні Ірмологіони — в третьому.

Перший період. У добу Русі кондаки фіксувалися у Кондакарях із кондакарною нотацією, у Тріодях Постових, Цвітних та в Мінеях Службових, Святкових зі знаменною нотацією або без нотації та в деяких інших літургійних книгах. Ці пергаменні рукописи фахово описані в каталозі¹. Окремі з них видані факсимільним і набірним способами або викладені online.

До нашого часу дійшло шість Кондакарів, п'ять з яких нотовані повністю, а один — частково. З-поміж них — Типографський Студійський Устав і Кондакар (кінець XI — початок XII ст.)², Благовіщенський Кондакар (кінець XII — початок XIII ст.)³, Троїцький (або Лаврський) Кондакар

¹ Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР: XI—XIII вв. / Шмидт, С. О. (ред.). Москва: Наука, 1984.

² Государственная Третьяковская галерея (ГТГ). К-5349, 126 л. Факсимільне видання: Типографский Устав: Устав с Кондакарем конца XI — начала XII века. Т. 1: Факсимильное воспроизведение. Москва: Языки славянских культур, 2006.

³ Отдел рукописей Российской национальной библиотеки (ОР РНБ), Q.П.1.32, 131 л. Два факсимільні видання: 1) Der altrussische Kondakar': Auf der Grundlage des Blagoveščenskij Nižgorodskij Kondakar'. Т. 2: Blagoveščenskij Kondakar': Facsimile. Giessen, 1976; 2) Бражник М. В., Серегина Н. С. Благовещенский кондакаръ. Санкт-Петербург: Петрополис, 2015. URL: <http://surl.li/jizbwh>

(кінець XII — початок XIII ст.)¹, Успенський Кондакар (1207 р.)², Синодальний Кондакар (кінець XII — початок XIII ст.)³, а також Погодінський Кондакар (кінець XII ст.)⁴.

Дискусійною лишається територіальна локалізація цих пам'яток. Чимало музикознавців і представників суміжних гуманітарних наук вважають ці кодекси південноруськими (київськими) за походженням (Металлов, В. 1912; Гарднер, И. 1978; Antonowych, М. 1990; Rothe, Н. 1993; Ясіновський, Ю. 2011; Myers, G. 2009; Корній, Л. 2019; Жулковський, Б. 2022). На сьогодні більшість літургійних рукописів Русі зберігається в Москві й Санкт-Петербурзі, що дає російським науковцям підстави локалізувати їх Новгородом та Псковом. Утім, така думка суперечить історичній місії Києва як одного з найвизначніших середньовічних богослужбових і музичних центрів світу.

Нам не відомо жодного Кондакаря, створеного після зруйнування Києва 1240 р. Разом зі зникненням Кондакарів перестала існувати кондакарна нотація. Кондакарний мелізматичний (пападичний) стиль модифікувався у болгарський наспів, поширений в українських нотолінійних Ірмологіонах (Вознесенский, И. 1891; Antonowych, М. 1990). Структура Кондакаря могла мати вплив на будову Ірмологіону (Antonowych, М. 1990; Ясіновський, Ю. 2011).

Кондакарі вважають унікальними літургійними антологіями Княжої доби, аналогів яким не було ні у Візантії, ані в південних слов'ян. Ці кодекси поєднали функції співацької книги й навчального посібника, календарний та осмогласний типи структури, моножанровий (кондаки) та поліжанровий розділи, кондакарні, знаменні й фітні невми, пападичний, стихирарний та ірмологічний стилі. Перша частина Кондакаря схожа на візантійський Псалтикон (книгу для протопсалтів); друга — на Асматикон (антологію для вокального ансамблю) або на Октоїх Ізборний. Перший розділ Кондакаря характеризується константністю репертуару; другий включав індивідуальний корпус піснеспівів різних жанрів.

У Кондакарях записані мінейні, тріодні та недільні кондаки. Іноді до них додавалися оказіональні або требні. На честь найшанованіших святих могло створюватися по два різні кондаки. Наприклад, у Типографському Кондакарі є два кондаки святителю Миколаю Мирлікійському, а в Успенському Кондакарі — два кондаки на перенесення мощей святителя Іоанна Златоуста. У Кондакарях є кондаки першим прославленим святим Русі: страстотерпцям Бори-

¹ Отдел рукописей Российской государственной библиотеки (ОР РГБ). Ф. 304. Тр. 23. 115 л. Факсимільне видання: *The Lavrsky Troitsky Kondakar*. Sofia: Heron Press, 1994. URL: <http://surl.li/njxqcf>

² Государственный исторический музей (ГИМ), Усп. 9, 203 л. Факсимільне видання. *Contacarium Palaeoslavicum Mosquense*. Copenhagen, 1960.

³ ГИМ. Син. 777. 112 л. URL: <http://surl.li/ygrkej>

⁴ Рукопис містить фрагментарні кондакарну та знаменну нотації. На сьогодні він розділений на дві нерівномірні частини: 1) ОР РГБ. ОИДР, № 107, 110 л.; 2) Отдел рукописей Российской национальной библиотеки (ОР РНБ). Погод. 43. 39 л. URL: <http://surl.li/hicbpk>

су та Глібу й преподобному Феодосію Печерському. Існують три категорії кондаків — самогласні, самоподобні й подобні. Перші мають самобутні наспіви та не є моделями. Другі — оригінальні мелодії та є еталонами для інших. Треті розспівують за мелодичним рельєфом других. У Кондакарях трапляється не менше за 47 самогласних, 20 самоподобних і 133 подобних кондаків. Ці гімни могли містити спільні поетико-мелодійні моделі з іншими жанрами тропарного типу — сідальними й тропарями (Жулковський, Б. Є. 2021).

Поодинокі кондаки з кондакарними невмами трапляються в деяких інших літургійних кодексах Русі першої половини XIII ст. Зокрема, кондаки суботи праведного Лазаря та Воскресіння Христового наявні на арк. 72 зв. — 73 зв. Октоїха Ізборного¹. Кондак рівноапостольним Костянтину та Єлені є в службі на їхню честь на арк. 28–28 зв. особливого літургійного збірника². Кондаки вміщені у Тріодях Постовій (XII ст.)³ та Цвітній (кінець XII — початок XIII ст.)⁴ і в неповному комплекті Міней Службових (XII ст.) з іменними невмами⁵. В останньому кодексі також є фрагмент кондакарної нотації.

Другий період. Протягом другої половини XIII — першої половини XVI ст. кондаки-монострофи фіксували переважно в ненотованих книгах (манускрипти, стародруки⁶). Вони наявні, зокрема, в рукописних Тріодях Постових⁷ та Мінеях Святкових⁸ кінця XIV–XV ст., котрі віддзеркалюють ранні зразки богослужінь Київської митрополії згідно з Єрусалимським Типіконом.

Позаяк із другого періоду майже не збереглося нотованих манускриптів, у яких записані кондаки, ненотовані книги є первинними джерелами для їх студій. Такі кодекси містили позначення гласів і моделей, а пізніші — також діакритичні символи для поділу піснеспівів на колони: низькі чи високі крапки, двокрапки, коми, крапки з комами, хрестики й зірочки. Можемо припустити, що кондаки з ненотованих книг мали силабічний склад, який поширився у зв'язку з секуляризацією богослужінь (опісля каллофонного стилю).

У ненотованих Тріодях Постових і Цвітних найбільше кондаків належить до восьмого гласу, а в Мінеях Святкових — до другого та четвертого. Модельями для них є кондаки Благовіщення, преподобному Симеону Стовпнику, Хрещення і Воздвиження, а також деякі сідальні. Найрідше конда-

¹ ОР РНБ. Соф. 122. 163 л. URL: <http://surl.li/xkckjn>

² ОР РНБ. Соф. 397. 98 л. URL: <http://surl.li/rneluy>

³ ГИМ. Син. 319. 315 л. URL: <http://catalog.shm.ru/entity/OBJECT/177618>

⁴ ГИМ. Воскр. 27 перг. 206 л. URL: <http://catalog.shm.ru/entity/OBJECT/178600>

⁵ До наших днів збереглося 10 томів цих літургійних рукописів. Усі вони оприлюднені у глобальній мережі Internet. Серпнева Мінея: ГИМ. Син. 168, 190 л. URL: <http://catalog.shm.ru/entity/OBJECT/178184>

⁶ Кириличні стародруки XV–XVI ст. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: Каталог. Київ, 2008.

⁷ Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ). Ф. 1. 365п. 234 арк., 1391–1399 pp. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0000306>; ІР НБУВ. Ф. 1. 137 л. 255 арк., 1426–1450 pp. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0001374>

⁸ ІР НБУВ. Ф. 1, 4052. 102 арк. 1391–1425 pp. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0000293>; ІР НБУВ. Ф. 1. 5569. 356 арк. 1476–1500 pp. <https://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0001280>

ки розспівані за моделями п'ятого гласу. Серед кондаків тріодного циклу 30% належить до самогласних, 20% — до самоподобних та 50% — до подобних.

У зв'язку зі зміною Студійського Типікону на Єрусалимський, змінилися жанроніми деяких гімнів. Так, кондак Неділі про блудного сина «Об'ятїа Отъча» став сідальном, хоча лишився моделлю для інших кондаків. Поінакшало й приурочення окремих піснеспівів. Зокрема, кондак Благовіщення «Възбранной Воєводѣ» мігрував з Міней до Тріодей і зазвучав у службі Похвали. Деякі студійські кондаки було вилучено з книг. Утім, з'явилася низка нових кондаків (прославленим святим, чудотворним іконам Богородиці).

Третій період. Багато кондаків зафіксовано в богослужбових ненотованих стародруках Києво-Печерської лаври першої половини XVII ст. (сюди належать Анфологон¹, Тріоді Постова² й Цвітна³). Подібні книги видавались у друкарнях інших міст України, зокрема у Львові та Почаєві. Кілька кондаків зі знаменною нотацією трапляється в невменних рукописних Ірмологіонах⁴ другої половини XVI ст. Ці книги були сполучною ланкою між пергаменними невменними Кондакарями, Мінеями й Тріодями Княжої доби та рукописними нотолінійними Ірмологіонами Київської митрополії кінця XVI–XIX ст.

Останні зберігаються у фондах бібліотек, архівів і музеїв Києва, Львова та деяких інших міст України й світу. Їх описано в каталозі Юрія Ясиновського⁵ (з декількома доповненнями й уточненнями). Нотолінійні Ірмологіони з Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського ввійшли до фахового каталогу Еріки Клименко та Олени Гальченко⁶.

В українських нотолінійних Ірмологіонах записано майже всі самогласні й самоподобні кондаки та окремі подобні, а також кілька сідальнів і тропарів, які були моделями для створення кондаків. Найбільше їх належить до болгарського наспіву. Існували такі принципи фіксації кондаків в Ірмологіонах: 1) у службах мінейного або тріодного циклів; 2) як месодія в повних канонах Пасхи, Вербної неділі або Різдва Христового; 3) разом із тропарями свят; 4) у розділі тропарних моделей восьми гласів; 5) у рубриці проіміонів акафістів.

Серед найдавніших рукописних нотолінійних Ірмологіонів, що вміщують деякі кондаки — Львівський (кінець XVI ст.)⁷ і Супрасльський (1598—

¹ Анфологон. Київ, 1619. 1048 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0002736>

² Тріодь Постова. Київ, 1627. 802 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0003595>

³ Тріодь Цвітна. Київ, 1631. 848 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0003541>

⁴ ІР НБУВ. Ф. 160. № 614. 633 арк.; Львівський історичний музей (ЛІМ). Рук. 79. 154 арк.; Biblioteka Narodowa w Warszawie (BNW), Акс. 2954, 259 арк. Факсимільне видання: Лаврівський невменний Ірмологіон кінця XVI ст.: Факсимільна публікація, коментар, дослідження. Львів: УКУ, 2019.

⁵ Ясиновський Ю. Українські та білоруські нотолінійні Ірмолої XVI–XVIII ст.: Каталог і кодикографічно-палеографічне дослідження. Львів, 1996.

⁶ Клименко Е., Гальченко О. Кириличні співочі рукописи монодійної традиції XII — початку XX ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Кодикографічне дослідження, каталог, палеографічний альбом. Київ, 2011.

⁷ Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника (ВР ЛІННБ). МВ 50. 252 арк. Факсимільне видання: Das Lemberger Irmologion: Die älteste liturgische

1601 pp.)¹. У першому, зокрема, записано кондак Різдва Христового болгарського наспіву з дореформеною редакцією вербального тексту (арк. 118 зв. — 119) та грецького з грецьким поетичним текстом, що зберіг оригінальний поствізантійський наспів (арк. 119 зв. — 120) (Ігнатенко, Є. 2010). У Супрасльському Ірмологіоні міститься раритетний заупокійний кондак із мутацією (арк. 290 зв.).

Найбільше нотованих кондаків ми виявили в другому Межигірському нотолінійному Ірмологіоні (середина XVII ст.)². З-поміж них — пасхальний гімн (арк. 165) та кондаки дванадесятих свят (187 зв. — 190), а також проіміон акафіста Пресвятій Богородиці з трьома різними мелодійними версіями. Цей унікальний кодекс включає й деякі інші піснеспіви, за моделями яких створювали кондаки; до прикладу — сідален Стрітіння Господнього (арк. 185).

Особливий вид монострофного кондака — проіміон акафіста — трапляється в багатьох українських нотолінійних Ірмологіонах XVIII ст. Проіміони тижневих акафістів створювалися за моделлю кондака Пресвятій Богородиці та містили болгарський наспів. Окремі з них опубліковані в антології Лідії Корній і Любові Дубровіної³ та в Олександрі Цалай-Якименко⁴.

Кондаки трапляються в багатьох друківаних нотолінійних Ірмологіонах XVIII–XIX ст. (Львів, Почаїв, Київ), у галицьких Гласопіснях і Напівниках, у закарпатських Простопініях і Піснословах XIX–XX ст.

Висновки. Подано огляд джерел та періодизацію історії українського церковно-монодійного співу XI–XVIII ст. на прикладі монострофного кондака та пов'язаних із ним явищ співацької культури (Кондакар, кондакарна нотація, кондакарний спів). Підтверджено тезу музикознавців Мирослава Антоновича та Юрія Ясіновського щодо типологічної схожості невменних Кондакарів Княжої доби і нотолінійних Ірмологіонів ранньомодерного періоду. В останніх кондаки є самостійними піснеспівами, месодіями в канонах та моделями в розділі самоподобнів. Окремо фіксувалися проіміони акафістів паралітургійної генези, написані за моделлю уставного кондака великого акафіста.

Ненотовані літургічні співацькі рукописи та стародруки вмщують не лише вербальні тексти кондаків, а й часткову музичну інформацію (гласи, подобни та діакритичні символи), а тому їх слід залучати до компаративних музикознавчих студій. На основі них можна вивчати співвідношення гласів і моделей та міжжанрову дифузію. Результати досліджень Musikhandschrift mit Fünfliniennotation aus dem Ende des 16. Jahrhunderts. Köln; Weimar; Wien: Böhlau, 2008.

¹ IP НБУВ. Ф. 1. 5391. 576 арк. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0000281>

² IP НБУВ. Соф. 112/645. 222 арк.

³ Корній Л. П., Дубровіна Л. А. Болгарський наспів з рукописних нотолінійних Ірмолоїв України кінця XVI–XVII ст. Київ, 1998.

⁴ Цалай-Якименко О. С. Духовні співи давньої України: Антологія. Київ: Музична Україна, 2000.

доцільно унаочнити в інципітаріях (алфавітний, гласовий). Монодійні кондаки також містять галицькі Гласопіснці, Навівники та закарпатські Простопінія, Піснослови тощо.

Подальших розвідок потребує гіпотеза Івана Вознесенського і Мирослава Антоновича щодо стильової спадковості між кондакарним співом і болгарським наспівом. В українських нотолінійних Ірмологіонах зафіксовані мелізматичні та юбіляційні кондаки, а також проіміони акафістів. Оскільки київська квадратна нотація є діастематичною й мензуральною, доцільно проводити компаративні студії між кондаками з нотолінійних Ірмологіонів та невменних Кондакарів. Це дасть змогу знайти нові методи дешифрування тайнозамкненої кондакарної нотації та реконструювати весь корпус піснеспівів Русі.

Результати праці можуть застосовуватися в історичних, культурологічних і музикознавчих курсах у закладах вищої та фахової передвищої освіти. Зібрана колекція кондаків значно збагатить концертні програми вокальних ансамблів і хорів. Вона може стати прекомпозиційним матеріалом у творчих лабораторіях професійних композиторів (аранжування та гармонізації).

Вознесенский, И. 1891. *Осмогласные роспевы трех последних веков Православной Русской Церкви*. Вып. 2: Болгарский роспев или напевы на «Бог Господь» Юго-Западной Православной Церкви: Техническое построение. Киев: Типография С. В. Кульженко.

Гарднер, И. А. 1978. *Богослужбное пение Русской Православной Церкви*. Т. I: Сущность, система и история. Нью-Йорк; Джорданвилль.

Жулковський, Б. Є. 2015. *Жанр кондака в українському церковно-монодійному співі XV–XIX століть*. Дисертація кандидата мистецтвознавства. Київ: Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.

Жулковський, Б. 2021. Міжжанрова дифузія у православній гімнографії (на прикладі піснеспівів тропарної субсистеми). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. № 1 (50). С. 64–78.

Жулковський, Б. Є. 2022. Семітсько-сирійсько-грецький кондак і киево-руський кондакарний спів у західноєвропейській та американській візантиністиці й палеославістиці. *Рукописна та книжкова спадщина України*. Вып. 28. С. 404–420. <https://doi.org/10.15407/rksu.28.404>

Ігнатенко, Є. 2010. Поняття «перевод» у контексті україно-білоруського грецького «напіву» XVI–XVIII ст. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. № 3 (8). С. 86–98.

Кожушний, О. 2009. *Преподобний Роман Солодкоспівець і візантійська гімнографія III–VIII ст.* Київ: Видавничий відділ УПЦ.

Корній, Л. П. 2019. *Джерелознавство історії української музичної культури*. Київ; Ніжин: М. М. Лисенко.

Металлов, В. М. 1912. *Богослужбное пение Русской Церкви в период домонгольский по историческим, археологическим и палеографическим данным*. Москва: Типография А. И. Снегиревой.

Цалай-Якименко, О. С. 2002. *Київська школа музики XVII століття*. Київ; Львів; Полтава: Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка.

Шевчук, О. Ю. 1999. *Київський наспів у контексті церковно-монодичного співу України та Білорусії XVII–XVIII століть*. Дисертація кандидата мистецтвознавства. Київ: Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.

Ясіновський, Ю. 2011. *Візантійська гімнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу*. Львів.

Antonowych, M. 1990. *Ukrainische geistliche Music: Ein Beitrag zur Kirchenmusik Osteuropas*. München: Wissenschaftlicher Kongress zum Millennium des Christentums in der Ukraine.

Floros, C. 2009. *The Origins of Russian music: Introduction to the kondakarian notation*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Gerlach, O. 2020. The Sources of the Kontakion as Evidence of a Contradictory History of Reception. *Theorie und Geschichte der Monodie*. Wien; Brno. Bd. 10. S. 145–188.

Levy, K. 1964. Die slavische Kondakarien-Notation. *Anfänge der Slavischen Musik*. Bratislava: Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften. S. 77–92.

Myers, G. 2009. *A Historical, liturgical and musical exploration of kondakarnoie pie-nie: The Deciphering of a Medieval Slavic enigma*. Sofia: Cyrillo-Methodian Research Centre.

Rothe, H. 1993. Ost- und Südslavische Kontakien als historische Quellen. *Millennium Russiae Christianae*. Wien. S. 239–261.

Voznesenskiy, I. 1891. *Osmoglasnyye rospevy trekh poslednikh vekov Pravoslavnoy Russkoy Tserkvi [The Chants of the Octoechos of the last three centuries of the Orthodox Russian Church]*. Vyp. 2: Bolgarskiy rospev ili napevy na «Bog Gospod» Yugo-Zapadnoy Pravoslavnoy Tserkvi: Tekhnicheskoye postroyeniye. Kiyev: Tipografiya S. V. Kulzhenko [In Russian].

Gardner, I. A. 1978. *Bogosluzhebnoye peniye Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi [Liturgical singing of the Russian Orthodox Church]*. T. I: Sushchnost, sistema i istoriya. New York; Jordanville [In Russian].

Zhulkovskiy, B. Ye. 2015. *Zhanr kondaka v ukrainskomu tserkovno-monodiinomu spivi XV–XIX stolit [The Genre of Kontakion in the Ukrainian Ecclesiastic Monody Singing of the 15th — 19th Centuries]*. PhD Dissertation. Kyiv: Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho [In Ukrainian].

Zhulkovskiy, B. 2021. Mizhzhanrova dyfuziia u pravoslavonii himnografii (na prykladi pispesniviv troparnoi subsystemy) [Intergenred Diffusion in Orthodox Hymnography (on the Example of Canticles of the Troparion Subsystem)]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*. № 1 (50). S. 64–78. [https://doi.org/10.31318/2414-052X.1\(50\).2021.233116](https://doi.org/10.31318/2414-052X.1(50).2021.233116) [In Ukrainian].

Zhulkovskiy, B. Ye. 2022. Semitsko-syriisko-hretskeyi kondak i kyievo-ruskeyi kondakarnyi spiv u zakhidnoievropeiskii ta amerykanskeyi vizantynistytsi i paleoslavistytsi [Semitic-Syrian-Greek Kontakion and Kyivan Rus Kondakarian Singing in Western European and American Byzantine and Paleoslavavic Studies]. *Rukopysna ta knyzhкова spadshchyna Ukrainy*. Vyp. 28. S. 404–420. <https://doi.org/10.15407/rksu.28.404> [In Ukrainian].

Ihnatenko, Ye. 2010. Poniattia «perezod» u konteksti ukraino-biloruskoho hretskoho «napivu» XVI–XVIII stolit [The Concept of «Conversion» in the Context of Ukrainian and Belarusian Greek Chant of the 16th — 18th Centuries]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*. № 3 (8). S. 86–98 [In Ukrainian].

Kozhushnyi, O. 2009. *Prepodobnyi Roman Solodkospivets i vizantiiska himnografia III–VIII stolit [Venerable Roman the Melodist and Byzantine Hymnography of the 3rd — 8th Centuries]*. Kyiv: Vydavnychi viddil UPTS [In Ukrainian].

Kornii, L. P. 2019. *Dzhereloznavstvo istorii ukrainskoi muzychnoi kultury [Source Studies of the History of Ukrainian Musical Culture]*. Kyiv; Nizhyn: Vydavets M. M. Lysenko [In Ukrainian].

Metallov, V. M. 1912. *Bogosluzhebnoye peniye Russkoy Tserkvi v period domongolskiy po istoricheskim, arkhelogicheskim i paleograficheskim dannym [Liturgical Singing of the Russian Church in the Pre-Mongol Period According to Historical, Archaeological and Paleographic Data]*. Moskva: Tipografiya A. I. Snegirevoy [In Russian].

Tsalai-Iakymenko, O. S. 2002. *Kyivska shkola muzyky XVII stolittia [Kyiv School of Music of the 17th Century]*. Kyiv; Lviv; Poltava: Naukove tovarystvo imeni T. H. Shevchenka [In Ukrainian].

Shevchuk, O. Yu. 1999. *Kyivskiy naspiv u konteksti tserkovno-monodychnoho spivu Ukrainy ta Bilorusii XVII–XVIII stolit [Kyiv Chant in the Context of Church Monodic Singing of Ukraine and Belarus of the 17th – 18th Centuries]*. PhD Dissertation. Kyiv: Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho [In Ukrainian].

Yasinovskiy, Yu. 2011. *Vizantiiska hymnografii i tserkovna monodiia v ukrainskii retseptsii rannomodernoho chasu [Byzantine Hymnography and Church Monody in the Ukrainian Reception of the Early Modern Period]*. Lviv [In Ukrainian].

Antonowych, M. 1990. *Ukrainische geistliche Music: Ein Beitrag zur Kirchenmusik Osteuropas*. München: Wissenschaftlicher Kongress zum Millennium des Christentums in der Ukraine [In German].

Floros, C. 2009. *The Origins of Russian Music: Introduction to the Kondakarian Notation*. Frankfurt am Main: Peter Lang [In English].

Gerlach, O. 2020. The Sources of the Kontakion as Evidence of a Contradictory History of Reception. *Theorie und Geschichte der Monodie*. Wien; Brno. Bd. 10. S. 145–188 [In English].

Levy, K. 1964. Die slavische Kondakarien-Notation. *Anfänge der Slavischen Musik*. Bratislava: Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften. S. 77–92 [In German].

Myers, G. 2009. *A Historical, Liturgical and Musical Exploration of Kondakarnoe Pie-nie: The Deciphering of a Medieval Slavic Enigma*. Sofia: Cyrillo-Methodian Research Centre [In English].

Rothe, H. 1993. Ost- und Südslavische Kontakien als historische Quellen. *Millennium Russiae Christianae*. Wien. S. 239–261 [In German].